

ВРСАН ЛЕШТАРИЋ

Ружа на ветрометини

الناس نيام فإذا ماتوا انتبهوا.

Људи спу. Кад умру, прену се.

Арапска пословица

Цео свет да се сруши и небо да се сручи на главе људи мрсећи им мисли у неразмрсиво клупко и ништећи им страсти снагом пакленог огња, у шаци материје која не би исцурела с песком времена била би, као једина сигурна и поуздана, неуништива љубав Летана и Јесене. Јер њихова је љубав била дах летњег ветра у крошњама златне јесени.

Од те су љубави једног јутра, које је свануло пре око тридесет лета, замесили и родили сина ког су волели врло, нежно и посвећено. Онда је он отишао из породичног дома, својим путем и за својом срећом, птић који чим научи да маше крилима одлепрша за својим јатом и не осврне се. А они су наставили да трају као што су и пре, повучено и одано, клонећи се буке која дави и која гуши. На месном гробљу су више од две деценије плаћали два гробна места. Хтели су, и кад их смрт отргне од свести, да остану једно уз друго.

Једног сунчаног јутра су минули. Загрљени.

ЗОРА, У КОЈОЈ ЗОРАН ПРВИМ ЈУТАРЊИМ АУТОБУСОМ СТИЖЕ КУЋИ И ПРИСЕЋА СЕ БЕЗБРИЖНИХ ВРЕМЕНА

Неко је позвао сина Зорана. Иако их дуго није видео, или управо због тога, расплакао се као дете, исте вечери напио се као мајка и повраћао на тротоар испред зграде у којој је живео. Сутрадан је отишао родитељском дому.

Тела Зоранових родитеља нису раздвајана. Покривена су белим чаршавом и остављена на кревету где су и нађена. Пошто су утврдили смрт, лекари хитне помоћи рекли су првом комшији да се с изношењем покојника мало сачека. Мртвачнице су преоптерећене, гробља су дупке пуна, немају их где. Нек остану под чаршавом, никуд се не журе. „На све стране су мртви. Људи падају кô снопље“, рекоше.

Зоран је тиме био задовољан. Драже му је било видети родитеље у њиховој постељи (у чврстом загрљају који га је подсећао на цвет) него да су га одвели у неки подрум где се, ваљда, држе лешеви. Открио их је – прво стидљиво, допола, а затим и целе – и тог дана дуго над њима бдео. Како је могуће, мислио је, да су вече пред смрт („Шта сам ја радио те вечери?“) разговарали и спремали се за постељу, а наредног јутра заувек стали? Опет се напио и кроз сузе и смех из дубине памћења враћао на површину свести веселе успомене и помало се дивио једноставности природе и постојања.

ЈУТРО, У КОЈЕМ ЗОРАН ПОСЕЋУЈЕ УПРАВУ ГРОБЉА И САЗНАЈЕ ШТО САЗНАЈЕ

Ујутру их је покрио и отишао на гробље. Управна зграда била је обучена у бршљан и мирисало је на руже које су у бокорима расле дуж стазе.

У оскудно намештеном собичку, иза невеликог стола, седела је дежурна службеница. Била је претерано нашминкана и неиспавана. У пепељари се димио опушак. Зоран је поздрави и, извинивши се на сметњи, описа укратко свој случај. Дежурна климну главом.

– Ја бих их сам довезао, знате. Овамо је, кажу, гужва. Не знају кад ће се ослободити место у мртвачници. Моји родитељи овде имају два гробна места. Можемо се договорити...

– Немамо ми шта да се договоримо, господине – одговори службеница одсечно. – Зна се како те ствари иду.

– Добро, онда – рече. – Како?

– Зна се – настави службеница. – То, да их ти довезеш, нема проблема. Биће брже и онима у мртвачници ћеш остати вечно у лепом сећању.

Насмеја се гласно својој шали и додаде:

– Само ћеш код њих посведочити да си сам хтео да нам доставиш њихова тела. О томе ћеш потписати изјаву, изјаву ће завести у регистар и то је то. Али пре него што их сахранимо, мора се донети потврда о коришћењу гробног места.

– Два гробна места – исправи је Зоран. – Нема проблема, наћи ћу је и донети вам је још данас.

– Не вреди ти то ни п̂ пичке ‘ладне воде! – прошишта службеница кроз кашаљ.

– Мо-молим?

– Кажем, не иде то тако, господине. Потврда се мора донети лично. Ако си ти носилац права...

– Нисам ја – упаде Зоран. – Мој отац је носилац.

– Онда нека дође он.

– Извините, нисам вас добро чуо – збунио се Зоран. – Ја сам њихов син и правни наследник њихове имовине, па тако и те парцеле. Донећу вам парцелу, овај, потврду...

– Потврда се мора донети лично – прекиде га дежурна. – Откуда ја могу знати да си ти правни наследник? То ти види на суду. Овде сам ја власт и овде сахрањујемо само кориснике. Иначе бих могла да сахраним погрешног човека, разумеш. Тај папир ми је осигурање да сахрањујем правог покојника.

– Али он је мртав! Они су мртви! – викну.

– Другачије не може. И не дери се! – опомену га. – Не дери се, господине. Овде људи спавају!

– Ја мора да нешто нисам добро разумео.

– Разумео си – одбруси службеница. – Сем тога, све то тамо пише – и махну руком ка табли крај улазних врата.

– Овде нешто није у реду – рече Зоран, повлачећи се полако ка вратима. – Морам... Морам да идем.

– Пре него што одеш... – продужи службеница. – Видим да те је смрт родитеља искрено потресла. Смушен си, необријан, неочешљан.

– Ма није. Само, моја коса неће како ја хоћу – промуца Зоран.

– Ма, све знам, нема проблема – настави дежурна мало срдачније. – Долазе овде разни, да ти не причам. А ти си, види се, светски човек, да не кажем – културан. Али, да се разумемо, немој да ти пада на памет да обилазиш прописе и да тражиш везу у Министарству, јер се човек друкчије не може сахранити сем овако како ти ја кажем. Веруј ми, боље им је тако.

– Како може да им буде боље, побогу? Па они су мртви, чујеш! – викну Зоран, залупивши врата Управе.

– Поштуј и воли прописе, господине! – викала је службеница за њим.

РУЖА, ЗБОГ КОЈЕ ЗОРАН РАЗМИШЉА О СМISЛУ И СИМЕТРИЈИ

Цвет је био беспрекоран. На први поглед, савршено симетричан. Симетрија је, мислио је Зоран док је гледао ружу у башти испред Управе гробља, закон васељене. Ипак, уочавале су се мале недоследности, у непарном броју латица и њиховој величини, у распореду пигмента црвенкасте боје, у сећању на друге руже које су наизглед биле идентичне овој. Имао је утисак да је тек те мале разлике чине стварном, опипљивом. Скривени састојак због којег ништа постаје нешто.

Начин на који су латице руже грлиле једна другу подсети га на загрљај Летана и Јесене. Његова десна рука преко њеног левог рамена. Њена лева рука преко његових бедара. Њена лева нога преко његових испружених ногу. Њена мршава, старачка фигура приљубљена уз његову. Главе благо погнуте, лица суочена, носеви се готово додирују, ликови смирени, као да ћуте, очи без дрхтаја, као да су тек заспале.

ВЕЧЕ, У КОЈЕМ БИВА ОНО ШТО НЕ БИВА

Ушао је у кућу и, не палећи светла, задигао чаршав. Сео је на ивицу кревета и спустио поглед на њихова мирна лица. Дуго их је тако гледао и повремено плакао, грцајући у шаке. Онда се лупи по колелу и крену да их буди.

– Мама, тата! – дозивао их је и трљао умирујуће по хладним рукама, као децу када ружно сањају.

– Мама – шапутао је – ја сам. Зоран. Пробудите се.

Пренуше се, без даха, и отворише очи.

– Зоране, сине! – прозбори Јесена, гласом који не беше њен.

– Сине, Зоране! – цвилеше Летан, туђим гласом.

– Ја сам – грлио их је Зоран. – Извините што вас будим. Имам нешто да вам кажем.

– Шта имаш да нам кажеш? – питала га је мајка.

– Шта? – понови отац шупље, као одјек.

У трену се поколебао.

– Спавали сте.

– Умрли смо, дете – рече отац. – Извини.

– Све је у реду – плакао је Зоран. – Не брините. Седите, ево овде, за сто.

Седоше сви за сто. Зоран упали светло у кухињи и изнесе ракију.

– Извини, тата, није нека. Мало се осети на цибру.

– Не осећамо ми мирисе, сунце – рече мајка.

– Онда могу и да запалим – рече Зоран. – Имам нешто да вам кажем. Вести нису добре. Данас сам био на гробљу. Хтео сам, знате, да уредим све око сахране. Па ето, нашли су вас загрљене и одмах ме позвали. Нису хтели да вас раздвоје. А тамо, мислим, у мртвачници, нема места. Па су тражили да мало сачекамо, знате. Нисам то хтео. Па сам био, кажем, на гробљу. Тамо ви имате она гробна места.

Климнуше главама.

– Да. Али не може. Кажу да не може. Мислим, може, све је у реду. Само... Само, мораш ти, тата. Тата мора да им да папир. На папиру све, кажу, пише. Али мора лично. Носилац права лично, знате. Ето, зато вас будим.

– Како ћемо ми то, сине? – упита мајка.

– Не знам – одговори Зоран избегавајући да их погледа у очи у којима није било погледа. – Стварно. То сам јој и рекао. Не могу да вас сахраним ако тата не однесе тај папир.

– Ех, Зоране – рече отац. – То што си нас пробудио и ђене-ђене. Али да им ја носим ту ‘артију...

– Шта ће рећи свет? – рече мајка.

– Знам, знам! – узвикну Зоран. – Луда жена! Само, каже да другачије не може. Такви су, каже, прописи.

– Јој, сине – рече отац. – Нисмо ти ми ни овде ни тамо. Ми смо као везани. Не можемо изаћи из куће, сем са ногама напред.

– Како везани? Мислиш... О боже, шта је то са мном?! – чудило се. – Пустио сам да ме убеди она... Наравно да ви то не можете! А да је подмажем, тог баксуза?

– Ју, Зоране, шта ти пада на памет! – запањи се мајка, а глас јој зазвони познатом бојом.

– Сачувај боже – дода отац. – Ко те је томе научио?

– Шта онда? – вајкао се Зоран.

– Да чекамо – рече отац.

– Шта да чекате, бре?! – викну Зоран, па обори поглед. Нису волели да се на њих бреца. – Извини, тата. Шта да чекате?

– Да се измене прописи, сине – одговори отац.

ДАНИ, У КОЛИМА СТИЖУ ЦРВИ, ДУГЕ ШЕТЊЕ И ЈЕДНО ОТКРОВЕЊЕ

Наставише тако да трају. Зоран је остао да их гледа. Њима, додуше, није требало много пажње. Нису јели, нису спавали, слабо су говорили. У другоме су, колико су могли, подражавали живот. Седну, а Зоран им прича о овоме и ономе или им чита новине.

Црва је у кући сваким даном било све више. Нападали су им кожу и копали по њој, док би они сатима зурили у празно, седећи свако на својој страни кревета. Дешавало би се да Зоран затекне мајку како, у кућној хаљини и у сомнамбулном стању, стоји пред зидом са породичним фотографијама не знајући више зашто је ту дошла и шта је тражила. У рукама би држала стару, црно-белу фотографију ње саме, девојчурка од око десет година, и своје старије, давно упокојене сестре, како се у белим хаљиницама брљају у барици, на обали неког давног мора. Била је то искра сећања која би трајала тек једно магновење (нешто налик на сећање, сећање на сећање) и која би их навела на какав покрет, затим одмах утрнула. Отац је имао нејасну жељу да, као некад, јутром изађе на пијацу и умео је сатима да седи на треношцу до улазних врата, гологлав и с цегером ослоњеним о треножац, са ципелом у једној руци, несигуран у то да ли треба да је обује или ју је управо изуо.

Зоран је често излазио и тумарао по старом крају. Јео је ван куће да родитеље поштеди мучнине коју су имали при погледу на храну, на жвакање и гутање. Обилазио је улице свог детињства и места њихове младости, када су се бринули о њему као што се он сад брине о њима. Али није проналазио сећање на безбрижност тог доба. Само стрепњу.

Избегавао је погледе старих људи с којима се на улици мимоилазио. Плашио се да у њиховим очима не види семе оне празнине која је никла у погледима његових родитеља након смрти. Гледао је у страну, претурао по џеповима и испуштао папире на влажни битуменски тротоар у којем је, као у мастиљавом огледалу, могао да види одраз сопствених очију и у њима клицу истог семена, посејаног онда када је први пут угледао светлост дана.

Повремено га је пут наводио кроз гробље, као да ће га упознавање с његовим стазама, хумкама и презименима поврх њих бар мало приближити решењу проблема. Једном, врапци су галамили у жбуњу, седе на клупу да одмори ноге. На другом крају дугачке камене клупе, у црној кошуљи, црним панталонама и са шеширом широког обода у руци, седео је човек подуже и проседе браде, који је с приметним занимањем слушао чаврљање врабаца.

– Како су весели! – рече.

– Пардон?

– Врапци су весели. Осећају да ће ускоро пасти мрак па их је ухватила слатка нервоза. Нису као људи.

– Нису – сложи се Зоран. – Доста су мањи.

– Тако је, тако је – насмеја се брадоња ведро. – Али ја сам хтео рећи да кад човеку почне да пада мрак, он сам себе убије у појам, док врапци користе и последњи тренутак времена које им је дато.

– Или, као што рече индијски песник: Волим овај живот, па знам да ћу волети и смрт, јер су два дела исте целине. Можда су врапци тога свесни – рече Зоран. – Тужно је што живи створ мора и умрети. Али горе је кад умре, а мора да настави да живи.

С дрвета магнолије на другој страни стазе узлетело је јато врабаца и уз једно здружено и брзо *фррр* оборило прегршт црвених цветова, који осташе да леже под њиховим ногама.

Човек се окрете и погледа га упитно.

– Ако нисам и сувише индискретан... Да ли ми се чини или и ви код куће имате неког... Таквог? – упита.

– Имам, богами. Одскора. Неће да их приме овде – одговори Зоран и показа руком на Управну зграду.

– И код мене је исти случај – рече брада.

– Нисам сигуран да мислимо на исту ствар – рече Зоран несигурно.

– Мислимо – уверавао га је брадоња. – Ја живим с умрлом мајком коју ови не могу да сахране.

– Стварно? – Зоран је био пренеражен.

– Мислили сте да сте једини? – рече брадоња. – Нисте.

– Невероватно! Скот! – узвикну Зоран, мислећи на службеницу гробљанске управе.

– Тја – одмахну брадоња. – Није она крива. Она је само један точкић. Био сам ја и у општини и у суду. И опет ништа. Град је пун оваквих као што смо ми и наши. Имамо и клуб. Зове се неоригинално: „Клуб несахрањених“. У почетку смо се надали да ћемо успети нешто да изменимо, да надлежне органе дозовемо свести, да утичемо на измену прописа. Али онда смо схватили да то ништа не вреди. У овој земљи то нећемо дочекати живи. Можда хоћемо мртви. Можда ће наша деца имати више среће с нама.

Затим се насмеја од срца.

– Извините, то је клупска шала. Мало црног хумора и чашица жестоког пића. У овој земљи нема разумевања за старе – рече, одмахујући главом.

– Али они нису стари – рече Зоран нервозно. – Они су мртви!

– А, не – рече брада. – Ниси мртав све док се не докаже супротно. Још сте ви зелени, научићете. Хајте, пођите са мном. Баш сам пошао у Клуб. Попијте чашицу, учланите се. Бесплатно је.

– Хвала – извинио се Зоран. – Можда други пут. Само хоћу да се вратим кући.

– Добро – рече брада устајући. – Ви сте нови, али уместо што парафразирате „Гитанђали“, боље би вам било да што пре схватите да мртви живе међу нама а, богоми, и са нама. Неки, тако, још помало мрдају. Седе на ивици кревета...

Али Зоран га више није чуо. Ветар је појео последње речи док је он залазио за угао, уносећи му немир у душу. Желео је да оде, далеко од сазнања да око њега има још много света с истом муком и свакако превише живих мртваца о којима се не води рачуна.

НОЋ, У КОЈОЈ СЕ ХЛАДИ КАФА, ЛУПАЈУ ПРОЗОРИ И ИЗВОДИ ЈЕДНА ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА

Јесена је скувала кафу, па су сели за трпезаријски сто. Они су поред своје седели, смерно, с рукама на коленима, док се хладила, а Зоран је своју сркутао. Сто је био прекривен слојем беле и смеђе прашине, које је сваким даном било све више. Напољу је беснело невреме и лупали су капци на прозорима. И – што да би брже минуло време, што да не би минуло улудо, у ћутњи – Зоран стаде да измишља причу.

– Чујете ли како лупа? – питао је Јесену и Летана. – Што би било zgodно да нам сад неко наиђе у госте и реши нам све – све нам реши! И да овој причи буде крај.

Па поче да приповеда отежући поједине самогласнике преко сваке мере, да сумрачној и сетној атмосфери дода мало језовитости.

– Једне нааарочито мрааачне и тааамне вечери, напољу беше олујно време и лупали су капци на проозорима. Зачу се одједном као да неко тихо куца на врата. Куц-куц! Овај овде Зоран дремљиви (а то сам ја! примите мој наклон, господо, и један сочан рукољуб за даме!)... Дакле, Зоран устаде да врата отвори и муцајући речи ове прозбори: 'Мора' – рече пун позора – 'да су то капци од прозора. Ветар се по пољу смуца, па се чини – неко куца.' А отац, *pater familias*, ће на то: 'Путник то је, путник касни, тражи мало крова бежећ испред кише. Само то, ништа више.' Али тамо никог нема, само мрак из мрака зева. Не прође ни минута пет, кад се зачу куц-куц опет, али сада малко јаче. Мајка, газдарица куће, та *mater gloriosa et dolorosa*, рече: 'Ко је то, сине Зоране? Јој, ко је то, Зоране сине?' А Зоран говорише: 'Смири срце, мајко, да истражим какве се ту ствари збише. Ветар то је, ништа више.' Тад отвори врата широм, а на прагу са шеширом прилика једна, мрка, сива, сабласт права, лица невидљива. 'Господине', – шапну Зоран – 'опроштење молим ваше. Баш падах у сан меко, кад такнусте врата лако – тако тихо, тако лако, да не може бити лакше – те вас поспан једва чух. Извол'те, извол'те!' – рече изнебух'. Црни човек на те речи преко прага одмах скочи, па кô господин стари стаде, на столицу брзо седе, удно бисте атенске Паладе. Напољу је још беснело и преко неба блеснуло, па на под паде сенка ове сенке што седеше.

– Онда авет проговори, глас јој далек када збори, кô да му се сва снага што је икад имаше до капија говора губише: 'Дошло је до мојих ушеса да чекате промену прописа. Ево сад ћу, одма', из рукава, да извучем, за вас бадава, решење једно званично што послаће вас у гроб вечно!'

И с једним елегантним наклоном, Зоран заврши представу. Насмеја се као дете и учини му се да је у један мах видео кратак осмех на њиховим бледим и бескрвним уснама. Али осмех је брзо минуо и у очи им се вратио исти онај тупи поглед упрт у шаке што им у крилима почиваше.

Био је мрак и ветар је дувао све јаче.

БЕЛЕШКА О АУТОРУ:

ВРСАН ЛЕШТАРИЋ (1977) пише кратке приче, прозу за децу и једностраничинке, драмске минијатуре на граници између приче и сценског текста. Објављује у књижевној периодици („Поља“, „Повеља“, „Кораци“, „Сент“, „Српски књижевни лист“, „Репортер“, „Реч“, „Политика“), а заступљен је и у две збирке кратких форми. Повремено преводи енглеску и америчку књижевност, али је чешће и радије чита. Ради као преводац за арапски језик у Београду.